

7. Структурно-рівнева модель мовної освіти в економічному університеті. – Свідectво про реєстрацію авторського права на твір № 5442 від 18.06.2016.

8. Як досягти успіху в діловій комунікації. Мовний тренінг, 2015 [Електронний ресурс] / Л.Козловська, С.Терещенко. – Режим доступу: http://irbis.kneu.edu.ua/cgi-bin/ecgi64/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB

Кочук С.І.,
аспірант,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
іменні Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ В УКРАЇНІ

Анотація. Стаття присвячується аналізу та узагальненню економічної політики трансформаційного періоду в Україні. Проблема вивчення політичних та суспільних трансформацій має важливе теоретичне та практичне значення для суспільств, що перебувають в процесі змін. До таких суспільств належить Україна. Визначено ключові економічні перетворення, які сталися у Україні за останні 25 років. Проаналізовано та виявлено основні успіхи та невдачі економічної політики при правлінні президентів України починаючи з 1992 року.

Ключові слова: економічна політика, держава, проблеми трансформаційної політики, період Вашингтонського консенсусу, період поствашигтонського консенсусу, командно-адміністративної економіки, ринкова економіка, клептократична економіка.

Summary. The article is devoted to the analysis and generalization of the economic policy of the transformation period in Ukraine. The problem of studying political and social transformations has an important theoretical and practical significance for societies undergoing change. Such societies include Ukraine. The key economic transformations that have occurred in Ukraine over the past 25 years have been identified. The main successes and failures of economic policy under the rule of the presidents of Ukraine since 1992 have been analyzed and revealed.

Key words: economic policy, state, problems of transformational policy, period of Washington consensus, period of post-Washington consensus, command-administrative economy, market economy, kleptocracy economy.

Постановка проблеми. Основною проблемою у розбудові пострадянської моделі економічної політики стала неможливість переносу формату, змісту і логічної структури марксистської політичної економії у традиційному радянському трактуванні у модель переходу від командно-адміністративної до ринкової економіки. В той же час ефективна в умовах ринкової економіки, яка формувалась поступово, еволюційним шляхом кілька століть, неокласична методологія аналізу трансформаційних

процесів в Україні та інших країнах колишнього СРСР, виявила свою обмеженість в кризових ситуаціях.

Відсутність якісних ґрунтовних наукових досліджень характеру та результатів застосування «радянських» методів та інструментів економічної політики в умовах ринку, неможливість повноцінного використання перевіреного в інших країнах інструментарію економічної політики, а головне, відсутність єдиної суспільної ідеології цілей, шляхів та очікуваних результатів соціально-економічних реформ, обумовили відсутність стратегічного бачення майбутнього країни, її політичного та економічного статусу у світі, моделі її соціально-економічного розвитку, і, відповідно, і моделі економічної політики.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. В умовах інтеграції економіки України до світового економічного простору важливого значення набувають теоретичні дослідження економічної політики трансформаційного періоду України та визначення нагальних проблем в процесі трансформації економічної політики України.

У галузі дослідження трансформаційних процесів в економіки України плідно працюють такі українські науковці, як Л. Антонюк [1], Ю. Зайцев [3], С. Єрохін [4], О. Кириченко [4], Д. Лук'яненко [5], В. Чужикова [5], та інші.

Формулювання цілей наукової статті: Здійснення порівняльного аналізу економічної політики трансформаційного періоду України та виявлення ключових проблем економічної політики трансформаційного періоду в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом останніх 25-30 рр. економічна політика в Україні є, по суті, постійним коливанням між різними тактичними цілями пануючих у даний проміжок часу політичних сил та олігархічних груп. Сприйняття та розуміння цими політичними силами ролі держави, її економічних та соціальних функцій як «локомотивної» моделі, в якій декілька галузей явно домінують над іншими, призвели до антагоністично-суперечливої моделі економічної політики.

Кожна зміна політичної влади в Україні означала, по-перше, докорінну зміну економічної політики, відмову від попереднього – позитивного чи негативного – досвіду; по-друге, започаткування та запровадження процесу «усунення загального стану недосконалості національної економіки» за рахунок активації командних методів та рішень, що суперечили об'єктивним умовам і обставинам; по-третє, нарощування взаємних обвинувачень і конфронтації у межах українського політикуму, використання економічних важелів для досягнення політичних цілей та впливу на політичних опонентів.

Вітчизняні та зарубіжні вчені, аналізуючи фундаментальні засади та реальні прояви економічної політики в Україні з моменту набуття незалежності дотепер виділяють різні етапи. Так, Ю. Зайцев, аналізуючи

етапи, «хвилі», що пов'язані зі спробами окреслити перспективні стратегічні цілі, інструменти та моделі розвитку України у перше десятиліття незалежності, виділяє [3]:

- «першу хвилю» (1991-1994 рр.) – етап виникнення інтересу до шляхів формування майбутньої метасистеми в Україні;

- «друга хвиля» (1994-1996 рр.) – період втрати контролю за функціонуванням державного сектора економіки, безпрецедентне зростання цін, втрата ринків збуту, формування тіньового сектору та корупційних схем;

- «третьа хвиля» (1996-2000 рр.) – зростання та збільшення інформації про хід та динаміку реформ на постсоціалістичному просторі, результати та висновки вітчизняних та зарубіжних вчених щодо трансформаційних процесів в Україні, поява певних реальних позитивних результатів реформування вітчизняної економіки..

Д. Лук'яненко економічну політику трансформаційного періоду в Україні умовно поділяє на два ключових етапи – «період Вашингтонського консенсусу» та «період поствашингтонського консенсусу»[5]:

Період Вашингтонського консенсусу (1991-2001 рр.), тобто впровадження, основних принципів та інституціональних засад вкрай ліберальної моделі економічної політики, що призвело до структурних диспропорцій між реальним та фінансовим секторами, технологічної деградації, деіндустріалізації економіки, розриву традиційних міжнародних зв'язків по всій глибині репродукційного циклу.

Період поствашингтонського консенсусу (2002–2010 рр.) Д. Лук'яненко характеризує як неоднозначний – «вдалося усунути державний монополізм, а отже, і неефективний розподіл обмежених ресурсів. По суті в Україні формується «національно-капіталістична» корпоративна економіка, відбувається злиття бізнесових, масмедійних та політичних інтересів у межах декількох регіональних олігархічних груп.

Відомий канадський економіст українського походження О. Гаврилишин, визначаючи основні досягнення соціально-економічного розвитку після набуття Україною незалежності, а саме чітко виражене народом України прагнення до демократії, певний економічний прогрес за уповільненого розвитку відповідних інституцій та верховенства права, нормальну географічну диверсифікацію вітчизняного експорту, класифікує цей період за кількома «колами розчарувань», які пов'язані передусім з невдалою економічною політикою [2].

«Перше коло розчарувань» (1989-1992 рр.). Безпрецедентні політичні та економічні задачі, що стояли перед урядом – мінімізація соціальних страждань, підтримка незалежності, розбудова державності вирішувались в умовах небезпечної, з точки зору стратегії економічного розвитку, затримки економічних реформ та їх низької пріоритетності.

«Друге коло розчарувань» (1994-1996 рр.). позитивні зрушення в економіці, зокрема дерегуляція торгівлі, цін та ринків, підготовка до великої програми приватизації, скорочення дефіциту бюджету, з скорочення обсягів й практики своєї грошової емісії, зниження інфляції з понад, запровадження гривні, поступового переходу економіки к моделі «олігархічного капіталізму».

«Третє коло розчарувань» (2004-2014 рр.). Ефективна атака на енергетичний сектор, закриття податкових дірок, що сприяло фінансовій стабілізації, були частковими та короткостроковими. За весь час єдиними сферами, де було досягнуто видимого покращення, були зовнішня торгівля та, фрагментарно, державна регуляторна політика.

О. Гаврилишин підкріплює своє бачення еволюції економічної політики в Україні, оцінкою її ефективності через щорічний індекс прогресу переходу. Оцінка розриву представлена як з точки зору ринкової структури економіки, так і в рамках якості інститутів, що підтримують ринок.

На наш погляд, відсутність довгострокової стратегії економічного розвитку, яка була б актуальною і пріоритетною для виконання декілька років поспіль, пряма залежність між економічними інтересами кланів, які приходять до влади та інструментами й механізмами реалізації економічної політики, переважання короткострокових, часто популістських заходів над економічно та соціально ефективними у довгостроковій перспективі, дозволяють нам здійснити періодизацію та характеристику економічної політики трансформаційного періоду в Україні на основі зміни політичних еліт та відповідної зміни економічних програм.

1991-1994 рр. Багато експертів відмічають, що на початку переходу від командно-адміністративної економіки до ринкової Україна, у порівнянні з іншими радянськими республіками і навіть з іншими країнами соціального табору, мала набагато кращі передумови для ефективних та результативних реформ.

На момент набуття незалежності, Україна мала чітко визначену промислову спеціалізацію – розвинуте машинобудування, сільське господарство тощо.

Економічна політика цього періоду спиралась на ідеї запровадження вільного ринку, який реформатори розглядали не лише як найефективніший засіб економічної регуляції, але й як швидкий у дії інструмент руйнування старої системи.

1994-1998 рр. Політизований характер соціальних реформ і економічної політики, акцентуація уваги на самому процесі безперебійного функціонування ринку, а не на якісному захисті від його агресивності в умовах слабкості державних та суспільних інститутів, самоусунення держави від процесів розбудови цивілізованих форм капіталістичної економіки, призвели до формування надпотужного

капіталістичного прошарку в економіці, що за своїм впливом, сягнув масштабів, завдяки яким великий капітал дістав можливість маніпулювати політикою. Саме в цей період бюрократизується державний устрій, розповсюджується правовий нігілізм, особливо з боку політичної еліти та чиновників, економічна політика концентрує увагу не на виробництві, а на перерозподілі національного багатства у вузькому колі наближених до влади людей.

На думку Б.Блума, залучення високопосадових осіб до корупційних схем, критичне зловживання державною владою, призводить до нелегітимного привласнення величезних активів, підриває законність і консервує соціально-економічну відсталість [7].

1999-2004 рр. Даний етап пройшов під гаслом розбудови в Україні інноваційної моделі розвитку і проблема суспільної ефективності корпоративного сектору України найбільш рельєфно проявилась саме на цьому етапі. До моменту завершення даного етапу був витрачений законодавчий нормативно-правовий потенціал стимулювання інноваційної діяльності, а корпоративний сектор самоусунувся від підтримки інноваційної спрямованості вітчизняної економіки, що ще більше стимулювало її ресурсну орієнтованість.

На цей період припадає і друга велика політична криза (2003-2004 рр.), що призвела до конституційної реформи та створення юридичних основ для повторного голосування.

2004-2009 рр. Панування ситуативних концепцій, часто не адекватних реальним виробничо-господарським процесам, різка зміна курсу економічної політики на початку 2005 р., тотальний перерозподіл влади – реприватизація, переуступка активів, усунення з ринку одних учасників і просування інших, посилення перерозподілу податкових і митних пільг та бюджетних преференцій,.

2009-2014 рр. Посилення консерватизму ліберальних реформ викликали поглиблення економічної диференціації та соціальних асиметрій в суспільстві. неприховане протистояння невеликої олігархічної групи, з одного боку, та переважної більшості населення, з іншого, проявились і в економічній політиці.

Цільовою функцією економічної політики цього періоду було не узгодження інтересів всіх членів суспільства та не рівномірний розвиток всіх сфер суспільного життя, а збагачення вузького кола наближених до влади осіб за рахунок подальшого виснаження певних організаційно-економічних структур, соціально-економічних, виробничих та господарських відносин.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на початку реформування, на наш погляд, досить чітко було визначено задачі – перехід від командно-адміністративної до ринкової економіки, від монопольної державної власності до моделі плюралістичних форм

власності, від директивної моделі соціально-економічного розвитку до ліберальної економіки.

Проте, по-перше, за всі роки незалежності так і не було запропоновано суспільно визнаної мети трансформації, чіткого окреслення контурів очікуваної, передбаченої реформуванням кінцевої моделі соціально-економічного розвитку (соціально-орієнтована, модель державного капіталізму тощо). Можливо, саме це і стало основною причиною невдалої економічної політики в незалежній Україні: якщо не має мети, важко очікувати ефективного її досягнення.

По-друге, невдало обрана із самого старту трансформації методологія реформування, неможливість розбудови «цивілізованої» ринкової економіки за відсутності відповідної інфраструктури, неоднозначність дії монетаристських інструментів в умовах індустріально-розвинутої масштабної перехідної економіки, не створили умов для реалізації основної маси населення через відродження інститут приватної власності.

Список використаних джерел

1. Антонюк Л.. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації. Монографія. – К.: КНЕУ, 2004. – 275 с. С.169
2. Гаврилишин О. Найбільші надії, найбільші розчарування // Аслунд А., Дянков С. і колектив авторів. Велике переродження. – Львів: Видавництво Старого Лева.– 2015. – 434с. С. 243-275 с.266
3. Зайцев Ю.К. Системна парадигма та аналіз соціального ринкового господарства. – Чернівці: Золоті литаври, 2000. – 288 с. С.217-262
4. Єрохін С.А., Кириченко О.А. Оцінювання сучасного стану соціально-економічного розвитку України і напрями її трансформації // Актуальні проблеми економіки.– 2011.– №5. – С. 27–41.
5. Лук'яненко Д. Конвергенція економічних моделей Польщі та України [Текст] : монографія / Міністерство освіти і науки країни, ДВНЗ «Київ. Національний . економічний. університет імені. Вадима Гетьмана» ; за наук. ред. Дмитра Лук'яненка, Віктора Чужикова, Міхала Габрієля Вожняка. - Київ : КНЕУ, 2010. - 719 с. С.308-311
6. Роджер А. Риски, сценарии и прогнозы развития украинской экономики. Электронный ресурс
7. Bloom B. Criminalizing Kleptocracy The ICC as Viable Tool in the Fight Against Grand Corruptions // American University International Law Review. – 2014. – Vol.29. – Is.3/ – P.628-658